

GRAĐANSKA PRAVA I SLOBODE DETETA

nevena.petrusic@gmail.com

Polazišta KPD

- Deci pripadaju sva građanska prava i slobode koja pripadaju ljudskim bićima
- KPD sadrži odredbe koje eksplicitno priznaju deci građanska i politička prava i prilagođa ih specifičnim okolnostima života dece
- Ekonomska, socijalna i kulturna prava su direktno vezana za ekonomsko bogatstvo države
- Građanska i politička prava su povezana sa stanjem svesti društva

Pravo na identitet

- Identitet - **ljudska potreba najvišeg ranga** jer omogućava pojedincu **da postoji** kao posebna osoba, različita od drugih
- Omogućava osobi da se bez posledica oseća drugačijom od drugih
- Pojedinaac je bez pravnog identiteta
 - ▣ nevidljiv pred zakonom i društvom
 - ▣ samo je biološko biće

Identitet deteta

- Dete stiče identitet na osnovu porodičnih odnosa, imena i državljanstva.
- U većini država u svetu za identitet su važni i rasa, pol i veroispovest
- Identitet deteta postaje legitiman upisom u ogrovarajuće matične knjige

Elementi identiteta

- **Porodični** (roditelji, porodica, preci i ime/prezime),
- **Plemenski** (etnički, kulturni i verski)
- **Biološki** (genetski i medicinske informacije važne za dete)
- **Politički** (državljanstvo)

Pravo na očuvanje identiteta

- **Član 8.**
- Države članice se obavezuju da poštuju **pravo deteta na očuvanje svog identiteta**, uključujući **državljanstvo, ime i porodične veze**, kako je to priznato zakonom, bez nezakonitog mešanja.
- U slučajevima kada je dete nelegalno lišeno nekih ili svih elemenata svog identiteta, države članice pružaju odgovarajuću pomoć i zaštitu kako bi mu **što brže bio vraćen identitet**.

Pravo na upis u matičnu knjigu rođenih

- **Član 7.**
- Dete se **prijavljuje odmah nakon rođenja** i od rođenja ima **pravo na ime, pravo na staranje, državljanstvo** i, ako je to moguće, **pravo da zna ko su mu roditelji i pravo na njihovo staranje.**
- Države članice obezbeđuju ostvarivanje ovih prava u skladu s nacionalnim zakonom i svojim obavezama u skladu s odgovarajućim međunarodnim instrumentima iz ove oblasti, posebno u slučajevima u kojima bi dete inače bilo apatrid.

Pravo na upis u matičnu knjigu rođenih

Statistika UNICEF-a:

- Svake godine u prosku više od pola novorođenčadi u svetu ne upiše u matične knjige: 62 % u Podсахarskoj Africi i 70 % u Južnoj Aziji.
- Više od 1 / 3 dece rođene 2003. godine nije upisano u matične knjige
- **Kakvo je stanje u Srbiji? Problem “pravno nevidljivih lica”**
 - Procena – 2.500 – 20.000
 - UNHCR – 6.500

Naknadni upis – ZVP 2012.

- Problem - **kada ne postoji nikakav dokaz o činjenicama u vezi sa rođenjem**
- **Dopune Zakona o vanparničnom postupku – 2012.** - poseban vanparnični postupak za sastavljanje isprave o činjenici rođenja, koja je osnov za upis u matičnu knjigu rođenih.
- Postupak se pokreće se u **roku od tri meseca** od podnošenja zahteva za upis organu uprave nadležnom za vođenje matičnih knjiga.
- Po službenoj dužnosti ili predlogom osobe koja nije upisana u matičnu knjigu, organa starateljstva, organa koji se bavi zaštitom ljudskih prava i organa uprave nadležnog za vođenje matičnih knjiga
- Isprava o činjenici rođenja sastavlja se na osnovu izjave osobe koja nije upisana u matičnu knjigu rođenih, iskaza dva punoletna svedoka, kao i na osnovu drugih izvedenih dokaza.
- Podnosilac predloga oslobođen je plaćanja takse i drugih troškova postupka

Pravo na državljanstvo

- Svako ima pravo da stekne državljanstvo - široka moralna saglasnost
- Države često smatraju da državljanstvo, s obzirom da predstavlja jednu vrstu odnosa između države i pojedinca, **nije pravo, samo po sebi**, da je u isključivoj nadležnosti države
- **Uslove za sticanje državljanstva propisuje države** - državljanstvo se stiče rođenjem, negde zavisi od državljanstva roditelja, negde se može steći naturalizacijom...

Kako izbeći da deca postanu apatridi?

- Teritorijalne promene država,
- “Tzv. mešani brakovi, kada jedan od partnera, uglavnom žene, ali i deca, ne može da stekne državljanstvo drugog
- U okviru međunarodnog prava čine se naponi da se prevaziđu krute barijere koje nastaju zbog ekskluzivnog državnog suvereniteta u pogledu sticanja državljanstva

Pravo deteta na veze sa porodicom

- **Član 9. KPD**
- Države članice obezbeđuju da **nijedno dete ne bude odvojeno od svojih roditelja protiv njihove volje**, osim kada nadležni organi na osnovu sudskog uvida odluče, u skladu s odgovarajućim zakonom i procedurama, da je takvo razdvajanje neophodno i u najboljem interesu deteta. Takva odluka može biti neophodna u određenom slučaju, kao npr. ako roditelji zlostavljaju ili zanemaruju dete ili ako žive odvojeno pa se mora doneti odluka o mestu stanovanja deteta.

Pravo deteta na veze sa porodicom

Čl. 9. st. 3. i 4. KPD

- Pravo deteta koje je odvojeno od roditelja **da održava lične odnose i neposredne kontakte sa oba roditelja na stalnoj osnovi**, osim ako je to u suprotnosti sa najboljim interesima deteta.
- Pravo deteta koje je razdvojeno od roditelja (pritvor, zatvor, izgnanstvo, deportacija...) da dobije **osnovne informacije o mestu boravka odsutnog člana/članova porodice ako davanje takve informacije ne ide na štetu dobrobiti deteta**.

Čl. 10. KPD – Pravo na spajanje sa porodicom – pravo da napusti državu i udje u drugu državu

Čl. 11. KPD - Dužnost država da sprečavaju nelegalne transfere i nevraćanje dece iz inostranstva

Sloboda izražavanja i pristup informacijama

- **Prava na izražavanje mišljenja** – u privatnoj sferi
- **Prava na slobodu izražavanja** – u javnoj sferi
- **Sloboda mišljenja i izražavanja** uključuje pravo deteta da traži, prima ili širi informacije i ideje bilo kojim sredstvima, bez obzira na granice, bilo **usmeno ili pismeno** ili preko štampe, umetnosti ili nekog drugog medija, po izboru deteta (čl. 13. KPD).
- **Ograničenja** – moraju biti
 - određena zakonom
 - neophodna radi poštovanja prava ili ugleda drugih ili radi zaštite nacionalne bezbednosti, ili javnog reda, ili javnog zdravlja ili morala.
-

Domaće pravo

- Čl. 46. Ustava – zajemčena sloboda mišljenja i izražavanja, sloboda da se traže, primaju i šire obaveštenja i ideje govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način
- Zakon o javnom informisanju i meidjima (2014)
- Zakon o elektronskim medijima (2014)
- Zakon o javnim medijskim servisima (2014)
- Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja (2014)

Participacija dece

- Zašto je važna?
-

Sloboda mišljenja, savesti i veroispovesti

- Moderno pravo ljudskih prava je utemeljeno na predpostavci da su ljudska bića autonomna i racionalna, da su sposobna da razmišljaju nezavisno, i da formiraju i menjaju uverenja.
- Ljudsko biće ne sme biti ometano i kažnjavano zbog sopstvenih misli, koliko god one bile neprihvatljive drugima.

Sloboda mišljenja, savesti i veroispove

- Sloboda ostajanja pri svojoj ili usvajanja **veroisповesti** ili **ubeđenja** po svome izboru,
- Slobodu da pojedinačno ili u zajednici sa drugima, javno ili privatno, **ispoljava svoje ubeđenje veroispovedavanjem, obavljanjem obreda, pohađanjem službe ili nastavom**“.
- Sloboda roditelja i zakonskih staratelja **da obezbede versko i moralno vaspitanje svoje dece** u skladu sa svojim ubeđenjima

Sloboda mišljenja, savesti i veroispovesti

- **Član 14. KPD**
- Države članice poštuju pravo deteta na slobodu mišljenja, savesti i veroispovesti.
- Države članice poštuju prava i dužnosti roditelja i, ako je takav slučaj, zakonitih staratelja da usmeravaju dete u ostvarivanju njegovog prava na način koji je u skladu sa razvojem njegovih sposobnosti.
- Sloboda ispoljavanja veroispovesti ili ubeđenja može da podleže samo **onim ograničenjima** koja su propisana zakonom i koja su neophodna radi zaštite javne sigurnosti, reda, zdravlja ili morala ili osnovnih prava i sloboda drugih.
- PITANJE ZA DISKRUSIJU: KOME SU OVA PRAVA GARANTOVANA?

Sloboda mišljenja, savesti i veroispovesti

- Sloboda mišljenja, savesti i veroispovesti pokriva i pravo neizjašnjavanja u pogledu veroispovesti ili uverenja i pravo na zamenu jedne veroispovesti drugom ili na prisvajanje ateističkih stavova
- Veska nastava u školama
- **Prigovor savesti** - dovodi se u vezu sa prigovorima za nošenje oružja, sprovođenje određenog režima ishrane (vegetarijanizam), medicinskih mera (odbijanja transfuzije krvi iz verskih obaveza)

Pravo na udruživanje i slobodno okupljanje

- Sloboda udruživanja i mirnog okupljanja - ključni elementi savremenog demokratskog društva
- Od suštinskog značaja za okupljanje ljudi oko sličnih interesa ili političkih ideja
- Poseban oblik slobode izražavanja - učešće u javnom životu i životu zajednice nije moguće bez slobode udruživanja i mirnog okupljanja
- **Udruživanje** – svesno, dobrovoljno i privremeno okupljanje jednog brijia ljudi u svrhu postizanja zajedničkog cilja.

Pravo na udruživanje i slobodno okupljanje

- **Pravo na udruživanje** – obuhvata i **pravo na osnivanje udruženja**, pravo da se udruženju pristupi i da se ono napusti
- Pravo na **mirno okupljanje**
- Dvostruka obaveza država:
 - ▣ Negativna – da ne ometa mirno okupljanje,
 - ▣ Pozitivna – da omogući učesnicima mirnog okupljanja da izraze svoje stavove bez straha od fizičkog ili druge vrste nasilja

Pravo na udruživanje i slobodno okupljanje

Član 15. KPD

- Države članice priznaju prava deteta na slobodu udruživanja i slobodu mirnog okupljanja.
- Ne mogu se nametnuti nikakva ograničenja na ostvarivanje ovih prava, osim onih koja su u skladu sa zakonom i koja su neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti ili javne sigurnosti, javnog reda, zaštite javnog zdravlja ili morala ili zaštite prava i sloboda drugih.

Pravo na udruživanje i slobodno okupljanje

- U 12. Opštem komentaru Komitet za prava deteta poziva države ugovornice ***da omoguće deci da osnivaju grupe i organizacije kroz koje će moći da izražavaju svoje stavove o svim pitanjima koja utiču na njih***
- **Savremene tehnologije, društvene mreže –** labavo udruževanje dece i mladih – rizici i velika dobit

Pravo deteta na privatnost

- Privatnost je suštinska karakteristika ljudske slobode
- Pravo na privatnot štiti lični integritet i dostojanstvo
- **Elementi:**
 - ▣ Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života
 - ▣ Pravo na poštovanje prepiske
 - ▣ Pravo na poštovanje časti i ugleda.

Pravo deteta na privatnost

- **Član 16. KPD**
- Ni jedno dete ne sme biti izloženo samovoljnom ili nezakonitom mešanju u njegov privatni i porodični život, dom ili ličnu prepisku, kao ni nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.
- Dete ima pravo na zaštitu zakona od takvog mešanja ili napada.